

Universul Literar

Director: STELIAN POPESCU

REDAȚIA:

No. 11, Str. Brezoianu, No. 11

ABONAMENT:

— Lei 19 Anual —

ADMINISTRAȚIA:

No. 11, Str. Brezoianu, No. 11

Aristița Romanescu

ARTIȘTI DISPĂRUȚI ÎN VREMEA RĂZBOIULUI

Figura cea mai de seamă care a stăpânit treizeci de ani scena teatrului românesc, a închis pentru totdeauna ochii la Iași unde se refugiase pe vremea războiului.

Aristița Romanescu, împreună cu Iulian Manolescu și singurul azi în viață Notara, sunt, din generația recent trecută, cei patru stâlpi cari au susținut pe umerii lor teatrul românesc.

Aristița este născută în casă de artiști și crescută în atmosferă de teatru: fiica reputatului artist dramatic de pe vremi, Costache Demetriade, nepoată marei artiste din Craiova Elena Theodorini, a lui Theodor și Costache Theodorini și vară primară cu celebra primadonă Elena Teodorini, este mai târziu soția unui artist dramatic Romanescu. Înțelegeti lesne, dacă într-o asemenea atmosferă, Aristița putea deveni altceva, decât artistă.

Fapt foarte rar în teatru, unde de obicei reputațiile se câștigă treptat și cu greu, Aristița de la prima apariție în scenă, marchează o reputație, bine înțeles nu reputația pe care i-o dă mai târziu școala făcută la Paris, dar o reputație care s'a impus și a durat fără întrerupere până în ziua când amărită și dezgustată, părăsește scena.

Și fiindcă veni vorba de retragerea ei, să amintesc aici că pe urmă-i a rămas un volum de impresii din teatru, intitulat: **Treizeci de ani, impresiile unei vieți zbuciu-**

† ARISTIȚA ROMANESCU

nate, un apus de carieră trist, un condei care vorbește, nu prin graiul cernelei, ci prin acela al lacrimilor și al otrăveii. Un motto plin de adevăr: „O mască pe o mască“; o prefață în care își descarcă tot sufletul și din care scapără un blestem:

„Intenția mi-era să nu las nimic în urma mea, ba să împiedic chiar și pe alții să nă-

fixeze numele. Au intervenit însă stăruințe și mi-am schimbat părerea; dar dacă scriu aceste note, o fac cu scopul ca pe cei atrași spre teatru de aparente minciunoase, să-l întorcă înapoi, iar celor pe cari vocația i-a îndrumat deja, să le spună ce-i așteaptă.“

Reflecții amare, în cari i se oglindește tot sufletul și toată starea de spirit din a-

cest moment de recapitulare a unei cariere ce începe atât de strălucit, se continuă cu atâta glorie și sfârșește în dezgust și deziluzie.

Și mai departe, urmează spovada în aceeași notă tristă și amărită:

„De câte ori cassa nu făcea nici 150 de lei — zice ea în treizeci de ani — și cu toate astea, jucam, fiindcă pentru altceva ne băteau inimile; jucam pe nimic, pentru glorie.“

„De atunci m'am dezgustat. Sunt momente în cari ajung să cred că mi-a făcut cineva fermece; altfel, cum s'ar lămurii că eu, entusiasta de altă dată, m'am întors de unde am plecat la începutul carierei: nu mai pot suferi teatrul. Așa am ajuns.“

„Eu am făcut parte dintr-o altă epocă, epocă eroică; mă simt streină printre cei de azi. Teatrul cere iluzii și mai cere multe, începând cu o abnegație de martir. A fi actor, înseamnă a fi sclav: să n'ai odihnă, să n'ai sărbătoare, să n'ai părinți, să n'ai copii, să n'ai nici o afecție, să n'ai inimă.“

„Cu atâta amărăciune m'am ales, încât, plecând, n'as fi dat nici reprezentarea de retragere. Dar ce să fac? Trebuia, fiindcă îmi rămăseseră din datorii mici suveniruri de cari voiam să scap, pentru ca cel puțin liniștea asta s'o am, deși în realitate numai când mă voiu retrage cu desăvârșire din lume, voiu scăpa de consecințele funeste ale carierei mele. căci teatrul m'a nenorocit nu numai pentru timpul cât am stat în el, ci pentru totdeauna. Chiar acum, după ce am plecat din casa în-

care am muncit atâția ani, sunt nevoită să-mi târăsc plictiseala pe scenele din provincie. Dacăș fi fost o profesoară, neștiută de nimeni, aș fi trăit cu leafa mea, sporită prin gradații — poate nu grozavă, dar în tot cazul mai mare decât pensia de 194 de lei pe care mi-o dă Statul, după 30 de ani de jug. Dacă aș fi fost „orticine“, n'aș fi dat ocazie Ministerului să mă umilească, prepunându-mi cu titlul de „ajutor provizoriu“ 100 de lei pe lună, din fondul milelor.

„Sufletește vorbind, sunt ca Gina din Casta-Diva lui Lecca: am îmbătrânit. Mă apropii de acel somn final din care nu te mai poți deștepta. În inima mea, zădărnice ar căuta cineva flacăra de odinioară; ar găsi-o stinsă, și în cenușa ei cu regret citesc cât de viu a fost odată focul. Cu cât mă depărtez de ce-a fost, dacă mi-arunc ochii înapoi, să mai văz pe unde am trecut, patimile, simțimintele, bucuriile, durerile, toate îmi apar micșorate, aproape șterse, pierdute în zare. Nu mai aștept decât o mare, o ultimă mângâiere: aceia care ne adoarme ființa, pentru a ne ușura sfârșitul.“

Crud adevăr, sfâșietor de crud!

Să fii 30 de ani centrul de adorație publică, sărbătorită cum n'a fost altă artistă româncă, să te consumi într-o continuă emoție și să transmiți aproape o viață de om emoții altora, să captivezi și să înalți sufletele, să miști, să zgudui, să cutremuri; să storci lacrimi vreme de 30 de ani, cu prețul nervilor și al sănătății tale și când, suptă de vlagă și de viață, te retragi, glorie a artei române, să te odihnești, Statul, darnic și generos cu valorile lui, te înconună cu 194 lei pe lună — citiți bine: una sută nouăzeci și patru lei — și pe de-asupra, o mențiune onorabilă, vrednică de ministrul care, o formulează: 100 de lei din..... fondul milelor!

E atâta nerușinare în acest gest, că nu știu dacă se găsește atâta cenușe în țara

asta, sub care să-l înmormântezi pentru ca să nu-ți mai poți aminti de el. Aveam dreptate când, a doua zi după ce am citit în gazete seria nouilor pensionari de atunci și dreptul convenit fiecăruia, să imaginez într'un moment de neslăpănită revoltă, această amară reflecție:

*S'ajungi aci, pensionară
C'o recompensă de ocară,
Nu trebuia să fii ce-ai fost:
A noastră cea d'întâi artistă;
Puteai să fii telefonistă,
Sau... și mai prost!*

Dar ce scânteiere în aceste 30 de ani de carieră!

Julietta când Manolescu era Romeo, Ofelia când acelaș Manolescu era Hamlet, rolul primei când Grigore era don Carlos, acelaș rol de femeie când acelaș amoretz era Carl Moor, sau Ruv-Blas, mai reveni-vor sub ochii și simțurile noastre? Și Getta și Iulia și atâtea altele creații din Alexandri, Lecca, Sardou, Hugo, Legouvé, Dumas, Schakespeare, creații cu nota personală, cu culoarea originală, cu naturalul, cu viața și patima ce i-am cunoscut-o, mai reinvia-vor vre-o dată cu impresia de atunci?

Dar risul din Scântela lui Pailleron, risul acela al Aristitei! Numai cine i l'a auzit, poate înțelege de ce nu-i alături nici un calificativ, fiind-că oricât aș cerca să-l ridic în slăvi, e zădărnice: el a fost așa cum a fost și cum nu va mai fi.

Imi vine în minte o scenă dela o repetiție generală:

Regretatul Gion îi critica interpretarea, comparând-o cu același interpretare a Sarel Bernard. Aristita enervată îi replică:

„Dragă d-le Gion, știu că Sarah Bernard e la Paris și că eu sunt aci, dar mai știu că la Paris este Sarcey și d-ta ești la București“.

Și a însoțit replica cu un ris al cărui meșteșug numai ea l'a știut la noi și care a impresonat pe toți câți am avut fericirea să-l auzim atunci.

Acum nu mai ride, nu mai emoționează, nu mai cutremură sălile pline, nule mai ridică în picioare ca s'o aclame și s'o înăbuse sub flori.

Acum doarme și nu știu dacă la căpătâi îi râde vre-o floare.

Torbil

Pajură însângerată

(Insemnări din războiu)

• PĂGĂRAȘ! •

— Doar într'o vară. Din April' și până-n toamnă când se lasă pe nesimțite geruiala... Mai an... Eșea pe uliță, ba ades cobora în livadă, până-n miez de noapte. Se întindea în fân, și doinea, doinea a jale, încet, domol, ca un ciripit de pasăre-adormită. Apoi intra pe prispă și-și căta de somn. Zicea lumea că are un dor la inimă, alții mai vârstnici, că-î cere necuratul.

— Și?

— În urmă s'a aflat că nu-î cerea nici unul nici altul, avea o dragoste și-aceia îi înădușea atât de amar. Se pripășise o umbră de fată, zice-se o nepoată a arendașului de la curte venită

dela București. A văzut-o la o împărțeală de porumb, l'a văzut și l'a plăcut. Erea frumoasă, bat-o norocul și-avea un glas de miere și-un mijloc să-îl frângi.

De-atunci bălatul a rămas pe gânduri, cu alean nespovedit în suflet și până într'o noapte când a furat-o și-au fugit amândoi și satul a rămas fără ei...

Tăcu! Păru că se gândeste o clipă și apoi adăuse:

— Erea o vreme când și pe mine mă chema noaptea ca o taină și n'aveam lămurire în suflet. Și pe mine se chiamă că mă iubia luna asta, ce bate toate plaiurile, ce străjule toate potecile...

Ba, eșeam ca un năuc, și

cutreeram livezii și imășuri, dornic de ceva neștiut, nedeslușit ce simțeam că e îngropat și că arde, și mă înădușea aici în capul pieptului. Eram dornic de ceva... iubeam poate...! Aprinse țigara și mă privi cu ochii lui de tăciune.

— Te cere noaptea?

— Da.

— Ai dor la inimă?

— Poate.

— Ce-i spovada? De cine ți-i dor?

M'am ridicat atunci din așternut, l'am apucat cu mânele de umeri și uitându-mă în fața lui i-am zis răspicat:

— Mi-e dor de mama, înțelege tu; de mama...

S'a cutremurat. În bătaia lunii părea alb ca varul. Cipiul din ochi des, stăvilind o lacrimă ce se ivise și imi șopti ca numai eu să-î înțeleg...

— Și eu am avut o mamă... bătrână. Demult, oh! foarte demult. Vorbea răgușit și privea când la mine, când la sfârșitul de țigară:

— Imi aduc aminte de ea, ca prin vis... N'a putut ține casă cu tată-meu, era o fire blândă, liniștită. În toată ziua mânca bătae și injurătura îi era lucru obișnuit.

Departe, cu amărăciunea în suflet ea a murit fără să-și mai vadă copiii. Eu, mi-o amintesc adesea, de ea mă doare sufletul... deși sunt om mare... aici... simt ceva care mă roade...

Suferă și el ca și alți mulți! Ridici din întâmplare vâlul de pe omenire și lei și cercezezi durerile una câte una...

Intr'un unghier dormeau trudiți, toți oamenii din secția mea, m'am întrebat infricșat:

— Oare ăștia n'au fiecare câte-un foc, câte-o amărăciune pe suflet, pe care n'o cunoaștem, pe care n'o știm? Li poruncești, de e cu mintea alurea îl injuri, îl bați de n'a îndeplinit un lucru cerut, și nu încerci nici odată să-î înțelegi inima, nu cauți să vezi de a mâncat sau n'a mâncat și nici dacă ai lui acasă trăiesc toți sau vre-o bollște i-a luat pe mamă-sa sau pe surioara lui mai mică și mai plăpândă...

Osteașul în față-ți, o om...

șină care îndeplinește în grabă și așa cum trebuie tot ce i se cere, ce să stai tu să-ți mai bați capul și să-l spui încotro e Tisa și încotro e Nistru...

Iene, îmi curmă gândul:

— Noi, mai suntem patru feciori trimiși în bătae. Eu sunt cel mai mărunț, și eu mai mult ca ceilalți simt, aci în depărtare, lipsa mamei....

Adineauri îmi erea lehamite la sculat pentru c'o vedeam în vis, blândă, liniștită... Îmi vorbea dulce, și-mi lega o rană sângerândă la cap...

Se ridică apoi și-mi făcu semn cu mâna:

— Haide! bădie, văd eu că nu se poate... haide! și pe mine mă chiamă noaptea, mă chiamă Ea...

Și-am eșit!

Am lăsat ulițele pustii rumenite de para lunii, și ne-am adâncit în lăgașul Oltului...

Murmura tainic, auzit din depărtare părea ca o năvală ce susură necurmat, ce te atrage în tăcere spre el ca într'o mreajă de taină...

Am coborât pe malul lui și-am stat sub un ulm fiecare cu visele sale. De departe, de peste dealurile Clăușilor, luminătoarele dușmane crolau fășii albe, îmbrăcând orașul în haina luminei lor ciudate, iar din timp în timp rachete într'o urcare sveltă, din înaltul cerului aprindeau o făclie de felurite culori peste Făgărașul adormit...

Olas de tun, arar ca o răbufnire seacă, lăsând de minciună liniștea ce ne împrejmuia atât de fericit în clipele acele.

Târziu de tot când luna scăpătase și prinsese a se înegura de ziuă ne-am ridicat și-am pornit domol spre casă.

În calea noastră am dat de-o biserică. Turla era sfărâmată de luptele din ajun. Ușa scoasă din țiftini era trântită la intrare, pe trepte, iar în fund mai stăruia lumina somnoroasă a unei candelă... Ca duși de-acelaș gând am intrat sfioși, cu pași mărunți până la altar, ne-am făcut loc printre maldărul de cărămidă și tablă am ajuns

sub icoana Mântuitorului.

Mi-a venit în minte o rugăciune și-am început a zice șoptit ce învățasem încă din copilărie:

— Tatăl nostru carele ești în ceruri...

Dar m'am oprit de odată; tovarășul meu ingenunchiat alături plângea în umbră.

Am simțit greutatea acelei clipe ce se statornicise ca un bulgăr de fier pe inima mea. Plânsul lui îmi făcea rău. M'am ridicat, m'am apropiat de el, frățește, l-am dus o mână după gât l-am

silit să mă privească și să-mi răspundă la ce l-am întrebat:

— De ce plângi?

— Tu... tu ești fericit. O mamă se roagă acasă pentru viața ta... Eu... biet! n'am mamă, și mă rog aici pentru sufletul ei.

Iene, își întorsese capul, astfel că-și ascunsese fața, nu-i vedeam ochii, dar auzeam un plâns domol în rugăciunea din umbra altarului sfânt, sub sâmburele de lumină roșlăteacă...

Cesar Pruteanu

La noi...

1917. Teritoriul ocupat

I

*Coboară noaptea umedă și tristă
Pe-a satului nemărginită vatră,
Înmormântând-o în tăcerea-i mută
Și în pustiul câinilor ce-o latră
Cu sufletele nfrânte de durere,
De vitregia vremii ce ne duce,
Noi plângem toți, căci nu ne văd străinii
Și ochii plânși n'au timp să se usuce.*

II

*Săraci am fost și am trăit în lipsă...
Și alergam în zori și până seara
Dar ne știam stăpâni pe rostul nostru,
Oricât de grea ne-ar fi părut povara.
Azi suntem robi, orfani și fără țară,
Numai avem nici lege nici credință,
Ni le-au răpit străinii fără milă
Și ne-au lăsat în schimb, doar umilință.*

III

*Întelenită, țarina e goală
Și ruginit e plugu 'n bătătură,
Doar câte-un bou mai vezi legat la iesle,
Privind tăcut la paele din șură.
Dărăpănat, lăsat în părăsire,
Ocolul trist visează în câmpie,
Căci nu-i mai vin nici turmele, nici călnii
Și nici ciobanii duși în cătănie.*

IV

*A încetat și-al clopotelor dangăt,
Să mai răsune 'n vechiul turn din vale,
Noi nu avem nici zi de sărbătoare,
Nici cui cânta de-acuma osanale,
O jale grea, un zvon de 'ngropăciune,
Și-a înstrunat acordurile-i mute
Și firea 'ntreagă plânge 'ndoliată,
Psalmodiind speranțele pierdute.*

Ion Parisești

O rugămințe

Hotărâți a face să apară — ca și până acum — în fiecare număr al **Universului Literar**, portretul însoțit de câteva notițe biografice al unuia din scriitorii sau artiștii noștri, adresăm o stăruitoare rugămințe cititorilor acestei publicații cari vor fi având una sau mai multe din fotografiile autorilor enumărați mai jos, să ni le încredințeze pentru 48 de ore spre a putea obține clișeele de cari avem nevoie, garantând restituiră intactă.

Scriitorii: Odobescu, Ion Ghica, G. Dem. Theodorescu, Anghel Demetrescu, Gion, I. Nenitescu, Dem. Racoviță (sfinx), Dem. Aug. Laurian, Dem. Stăncescu, Gheorghe din Moldova, Bonifaciu Florescu, Traian Demetrescu, Th. M. Stoiculescu, colonel Th. Șerbănescu, Stefan Velescu, Carol Scrob.

Pictorii: Origorescu, Andreescu, Aman, E. Voinescu, Alpar, Luchian, Jiquidi, sculptorul Georgescu.

Artiștii dramatci: Millo, Frosa Popescu, Frosa Sarandy, Pascaly.

Compozitorii: Wachman, L. Wiest, Hübsch.

Expedițiile din provincie sunt în comptul nostru.

Redacția

Un an trecut — Un an ce vine

*Un an trecut: un pas spre moarte,
O stea copită 'n infinit,
Un val ce piere-ușor pe plajă,
Când altu'n locu-i s'a ivit...*

*Un an trecut: un vis ce moare,
Un cîmbîr tăcut, în care
Dorm îngropate în morminte
Speranțe dragi și visuri sfîșiate...*

*Un an trecut! Un an ce vine:
Miraj fermecător! Un cer
Albastru și curat spre care
Te-atrage vecinicul mister...*

*Un an în prag! Un an ce vine
E floarea care poartă 'n sine,
Pe 'ain'alcătuirii sale
Mulțimea visurilor tale...*

Virgil N. Duiculescu

Tăcură o clipă privind înaintea lor. Pe urmă însă Margareta continuă aproape în șoaptă: Viața mi-ar fi nesuferită fără iubire. Simt nevoia să fiu iubită, fie măcar de un câine. De altfel toate suntem la fel, orice ai spune, Simona.

Margareta zâmbi ușor și rosti încet:

— Te asigur că e foarte interesant să fii iubită de un servitor. Aceasta de altfel mi s'a întâmplat de vreo două, trei ori. Sunt așa de ciudați atunci, în cât îți vine să mori de răs. Firește că devii cu atât mai severă, cu cât sunt mai îndrăgostiți și pe urmă la primul pretext îi dai afară, altminterea devii ridicolă.

Simona, asculta în tăcere apoi declară:

— Nu, inima unui servitor nu mi-ar părea îndeajuns. Dar i-a spune-mi cum observai că te iubește.

— Imi dădeam seama întocmai cum îți dai seama la ceilalți bărbați, când deveneau pur și simplu stupizi.

— De ce? Mie nu mi se pare că un bărbat devine prost când iubește.

— Ba chiar așa e. E incapabil atunci de a vorbi, de a răspunde și de a pricepe un lucru fie cât de simplu.

— Dar tu ce făceai ca să fii iubită de un servitor... Erăi mișcată, măgulită?

— Mișcată? — nu — măgulită — da, puțin. În totdeauna ești măgulită când te iubește un bărbat.

— O! Margareta.

— Ba chiar așa e. Am să-ți istorisesc o întâmplare ciudată care mi s'a întâmplat. Ai să vezi ce de lucruri stranii și confuze se petrec atunci în noi.

Acum patru ani, mă găseam fără cameristă. Încercasem cu mai multe, de cari

am fost foarte nemulțumită și tocmai desnădăjduiam să găsească una, când am citit la mica publicitate un anunț cu o cameristă care știa și se pricepea la toate. În afară de asta vorbea și englezește.

Am scris la ziar și a doua zi persoana în chestie veni la mine acasă. Era înaltă, slabă și foarte palidă, cu un aer silos și doi ochi mari negrii. Imi plăcu și o luai numai decât în slujbă. Se numea Rosa.

Peste o lună o adoram. Era o adevărată perlă. Știa să se plimbe cu o artă nesădită, să facă plăcerea și rockii chiar. Eram incremenită în fața atâtor facultăți. Nici când n'am fost slujită astfel.

Și fiindcă mă îmbrăca repede cu gesturi alese, luasem obiceiul lenes s'o las să mă îmbrace din cap până în picioare, pe fata asta sfi-oasă, rusinoasă și care nu vorbea niciodată. Când e-seam din baie, mă fricționa ca o adevărată masseuză. O consideram în sfârșit, mai mult ca o prietenă decât ca o servitoare.

Or, într-o dimineață, portarul dori să-mi vorbească. Părea oarecum stânjenit și imi spuse bolborosind:

— Doamnă, comisarul vrea să vă vorbească.

— Ce vrea?

— Vrea să facă o percheziție în casă.

Cu toate că poliția e folositoare, o urăsc. Gălesc că e o meserie prea puțin nobilă. Și am răspuns mâniată și jignită:

— Nu se poate.

Dar portarul rosti: — E vorba de un rău făcător care s'ar ascunde aci.

De data asta mi-a fost teamă și am dat ordin să fie introdus comisarul.

Dânsul imi spuse că aveam un ocaș în serviciu.

Am protestat revoltată,

numindu-i pe toți servitorii mei.

— Vedeti că vă înșelați, i-am mai spus.

— Doamnă, sunt sigur că nu mă înșel, obiectă comisarul. Dar cum e vorba de un criminal periculos, aveți să rog buna voință să chemați aci tot personalul d-v.

M'am împotrivit la început, apoi am cedat.

Comisarul examină pe toți, apoi declară:

— N'au venit toți.

— Cum domnule. E drept că mai e și camerista mea, pe care nu cred s'o confunzi cu un ocaș.

— Ași putea s'o văd?

— Desigur.

Am sunat pe Rosa, care apărui numai decât. De abia intră, că politiseul făcu un semn, și doi oameni pe cari nu-i văzusem până atunci, aseuși îndărătul ușii, o legară de mâini.

Am scos un strigăt de mânie și am voit ca să mă reped s'o apăr. Comisarul mă opri.

— Fata aceasta, doamnă, este un bărbat care se numește Jean-Nicolas Locapet, condamnat la moarte în 1879 pentru asasinat precedat de viol. Pedepsa lui a fost preschimbată în muncă silnică. A evadat însă acum patru luni.

Eram împietrită, inebunită aproape. Nu puteam crede așa ceva. Comisarul reluă, răsând:

— Nu pot să vă dau decât o probă. Are brațul drept tatuat. Ii ridică mâneca. Era adevărat. Omul poliției a daugă cu prost gust:

— În ce privește celelalte constatări, aveți încredere în noi.

Și plecă luând cu el pe Rosa.

Ei bine, mă crezi, nu eram mâniată că am fost astfel batjocorită, înșelată și ridiculizată; nu eram rusinată că am fost îmbrăcată și dezbrăcată de omul acesta... dar resimțeam o umilire adâncă... o umilire de femeie... Înțelegi?

— Nu prea.

— Ia gândește-te... Fusesse osândit pentru viol, băiatul ăsta... și mă gândeam la aceia pe care o violase...

și eram umilțită... Înțelegi acum?

Și Margareta nu răspunse. Privea țintă înaintea ei, cu o privire stranie, livrea vizitiului ei, cu zîmbetul acela neînțeles pe care îl au uneori femeile.

Constantin A. I. Ghica

IMPĂRĂTUL

— SONET —

Iar într-o zi diabolică-i dorință
li zise: „de supra întreg
[pământul
„A ta va fi puterea și cuvântul;
Fă deci ca gândul tău să tu
[ființă...”

S'a fost deajuns ca omul în
[avântul
Desertăciunii lui spre năzuință,
S'aducă lumea 'n jaf și'n
[sufertință...
Și peste atâtea vieți a răs
[mormântull

Iar iată că popoarele robite,
Mai viu, din ghiara bestiei
[cumpilte
Se mângâie 'n soarele dreptății...

Și lumea căpătând o nouă față
Gigantic se îndreaptă spre viață...
Iar împărății'n negura tristetii...

S. Hortopan

DIN PRIBEGIE

Tristețea vesnic e stăpână
În satu acesta depărtat
Și dorul sfânt de cei de-acasă
Mă prinde tot mai ne'mpedat!...
Când soarele încet răsare,
Rămân pierdut, ca în extaz
Și lacrimile-mi umplu ochii,
Și curg în urmă pe obraz.

Și când se naltă în amiază
Și 'ncepe tărna de pe cale,
Și lumea odihnește 'n pace...
Eu mă îndrept spre crâng,
[în vale,
M'asez în umbra răcoroasă
Și gândurile iar mă 'nfrâng,
Iar lacrimile dau năvală
Și iarăși plâng!... și iarăși plâng!

Și când amurgu-și cerne taina
Pe vârful nucilor stufoși,
Și vitele se 'ntorc din luncă,
Și câinii latră furioși,
Și păsărelele voioase
La cuiburile lor se strâng...
Tristețea 'mi pare mai adâncă
Și iarăși plâng!... și iarăși plâng!

I. Neagu

Din cauza lipsei de spațiu urmarea la: „Printre răniți” și „Sursprins în țară străină” le vom da în numărul viitor.

LIBERI!

— Dumitru Corbea!

... Și vocea directorului puscăriei răsună gravă, adâncă, în chilișă întunecoasă prin a cărei fereastră zăbrăcită abia putea să pătrundă o rază de lumină, înfierată parcă de mizeria din înăuntru.

Atunci, din fundul chiliei, de pe patele pe jumătate putrede apăru, ca o fantasmă palidă a morții, o umbră de om, o înșirătură de oase învelite cu o piele galbenă-vădă, un cap zbârlit, o figură stinsă, ai cărei ochi ureau pe jumătate orbi; și din pieptul acestei năluce eși o voce slabă, cavernoasă — părând că ese din adâncul unui mormânt, și abia răsună un sfios:

— „Ahi!“

Directorul îl privi lung, compătimitor și îi zise:

— „Ești liber!“

Corbea nici nu clipi.

— „Ești liber, niauzi? — zi se directorul; oenașul îngână oeva neînțeleș.

Un feticier îi desfăcu lanțul care îl încătușea și îl adușo un rând de haine vechi.

Abia acum trecu prin ochii stinși ai oenașului o rază parcă de fericire. — raza care se stinse apoi încet sub pieoapele umflute și roșii de plâns.

Cu oătă bucurie îmbracă feticul oenaș vechiturile date în locul uniformei puscăriei!

Eșind afară din zidurile închisorii, Corbea respiră cu putere aerul curat și porni apoi încot pe cărarea lungă și prăfuită, care brzăda câmpul și se pierdea departe, în zare.

Lumina soarelui îi orbea ochii deprinși cu întunericul puscăriei însă Corbea se simțea nespūs de fericit că mai putuse să respire aerul liberității.

Mergea ea în vis și pareă tot nuri venea să creadă această întorsătură a soarelui. — oă creadă că e liber...

Asculta cu o bucurie copilărească chiripitul păsăreletoș și se uita cu o privire plină de admirație și de umilire la floricelele cari creșteau pe marginea drumului.

Apoi își înti ochi spre zarea depărtată.

Ahi coșo, dincolo de dealurile acelea luminate de soare erea satul lui, casa lui, acolo erau femeea și fata lui iubită.

— „S'or mai fi gândind ele la mine? se întreba bietul Corbea îndurerat.

... Și fata lui, pe care o lăsase mititică, trebuia să fi fost acum mare și frumoasă.

Îi se uclură ochii de lacrimi gândindu-se la ai lui.

Se apropiase de deal și acum începu să-l sue încot.

Când ajunse pe vârful lui, soarele apusese; o vâpae roșie colora depărtările, restrân-

Nenorocitul ridică ochi spre cer, îngânând o rogăciune și rămase înmărmurit de măreția naturii.

Din fundul văei venea pe aripa vântului ciocănitura morii și văjiiul apei la sece.

Toate rămăseseră astfel cum le lăsase el acum douăzeci de ani.

Dozăzeci de ani!

O viață de om, dusă între patru ziduri negre, murdare, mucigăite, prins în lanțuri ca o fiară, sub inviduirea unui omor!

Se uită împrejur și nu văzu

nă trist din cap și arată spre apus, spre cimitirul satului:

— „E colo-așa?“ și se depărță încot.

Nenorocitul, alurit, idiotizat, o luă în spre cimitir și aci întrebă pe paznic de mormântul femeii lui Corbea.

Amândoi înaintară printre crucile umile către fund și se opriră lângă un mormânt acoperit de tufănele albe.

— „Uite și pe fișă; iar a venit să plângă zise paznicul posomorât.

Corbea rămase ca de piatră; cokeră la câțiva pași de el e rea nevastă-sa îngropată și fata lui — a ei — o măngea.

El nu seosea nici un gemăt, nuri pică nici o lacrimă; rămase ca un stălp împierit, neîndrăznind nici să clipească.

... Și când fata lui — care nu recunoscuse în năluca murdară, slabă și zdrențuită, pe tatăl ei. — se ridică din tărână să plece el nici nu încercă s'o oprească.

În creerii obosit amintirile trecutului nepădiseră puternice.

Se vedea făcău frumos, voinic, ajutând pe bătrânii lui părinți la munca câmpului; își amintea de hora care se făcea Duminica la cărciuma lui Niță al notarului; vedeă pe Sanda frumoasă, cu care se prinsese de atâtea ori în horă, își reamintea de seara când a sărutat-o întâi, în erăpugul din marginea satului; apoi cum a luat-o de nevastă, cum se făcuse și el om cu restul lui.

... Și fericirea lor dură trei ani, în care timp avură o fetiță, pe Floarea.

Apoi într'o zi căzu nenorocirea peste el.

În apropiere de sat era o pădure deasă și mare; într'o dimineață Corbea porni cu carul la lemne.

În pădure dote peste un om întins într'un lac de sânge. Fără viață; plin de snaimă. Corbea scapă toporul din mâini, care spre nenorocirea lui căzu în sânge, iar el o porni în fugă ca să dea de veste în sat.

Toama atunci trecură niște călăreți prin pădure, cari văzură carul părăsit, omul mort, toporul în sânge și de parte un alt om — Corbea. — fugind oăt putea; ei îl luară drept ucigașul și unul din călărași puse pușca la ochi și trase.

Corbea lovit căzu.

Îl legară și cu toate protestările lui de nevinovăție, îl închiseră.

MAREA

„Iată, se'ntinde în zare, albastră,
Se mișcă ușoară, cu grații, sochetă,
S'asvârle în stâncă, o roade și fuge
Gemând cu plăcere, cu farmec, discretă.

„E plină de taine, te-atrage'n miragiul
Ce leneș plutește pe tot sânul ei,
Atracții asemenea zeitelor care
Rădeau de amorul olympic de zei.

„Cochetă'n dantele ușoare și albe,
Se joacă zglobie cu spuma de stâncă
...Să nu-i ascuți glasul, e cânt de sirenă
Te'nșală, îi vicleană, amară și-adâncă!“

St. Petrescu-Brălla

gându-se pe acoperișul morii și pe turla bisericii din sat.

Murmurul riuulețului se auzea tot mai dulce în liniștea aceea sfântă a inserării, încot pareă o doină dragă modulată de vocea unei copile.

Corbea zărea acum și casa lui. — colo în vale, — casa unde își lăsase femeea și copilul.

Sărmanul om se simți comprins de un dor nemărginit, întinse brațele în spre casă și lacrimile îl podidiră.

Biruit de o emoțiune puternică, Corbea căzu în genuchi și începu să plângă.

Dangătul clopotului dela biserică se auzea vibrător, tremurând în unde departe, stingându-se în adâncul zărilor.

pe nimeni, însă îi se păru că aude o voce dulce care îi șoptea :

— „Coboară-te în vale!“

„Corbea coborî dealul.

Linima îi se strânse de o teamă ascunsă: — îl vor mai recunoaște ai lui?

Iată-l ajuns acasă; cu inima sfâșiată de durere văzu Corbea casa pustie; nici un suflet de om nu mișca înăuntru.

Eși pe poartă și văzând un om îl întrebă:

— „De-aci din sat ești, mai neică?

— „De-aci, varicule! răspunse celalt.

— „Nu știi tu unde e femeea lui Corbea, tot de-aci?

Tărâmul îl privi lung, clăti-

La jurați, boerii și condamnară la 20 de ani.

Nici nu mai nădăjduia să mai scape cu viață din cenă.

... Și acum, acum era liber!

... Și când se reîntoarce, să își vadă femeia iubită, — el, nevinovatul condamnat pe nedrept, — căci nu se putuse afla adevărul ucigas, — o găsi moartă, iar fata lui nu-l mai recunoscuse.

Erea liber!

Liber de ce? De osândă?

Era liber să trăiască sau să moară?

Oftă adânc și privi în jurul lui: eră singur.

Corbea își desfăcu încetinel brâu, făcu un lat la un capăt, pe care îl puse în jurul gâtului, petrecu celalalt capăt pe după cruce, se întinse alături de mormânt și trase de capătul brăului cu putere.

Avu câteva convulsii, apoi rămase teapăn.

Erea liber de tot acum... scăpase de orice suferință!

Crucea se plecase spre el — când trăsese de brâu, — ea și cum ar fi voit să-l apere cu brațele ei de lemn, iar în apropiere, într'un salcâm desfrunzit aproape, o vrăbie clipea sărind printre crângi...

Const. Nutzeacu.

REALITATE

Am visat, noaptea trecută,
Că în brațe te strângeam;
Respirarea ta plăcută
Cu nesățiu că sorbeam.

D-zeu, cu îndurare,
Îmi trimise acest vis
S'am crezut, la deșteptare,
Că mă întorc din paradis.

Dar, cu toată bunătatea,
El nu poate ce vreau eu:
Să-mi dai cu realitatea,
Să-l întreci pe D-zeu!

M. Tino

EPIGRAME

Unul artist
care a renunțat la re-
viză pentru operetă.

Reviste nu mai joc,
Lui Tănase eu le las;
Să joc ce joacă el,

N'am nas.

N. Constantinescu

Maestrel

Era firesc ca M. Ventura
Jucând frumoasa A. Ventura,
De-al ei succes să aibă flair
Și alt succes pentru de Flers.

Torbil

VARZA RETEZATĂ

— SNOAVĂ —

de Dumitru Stăncescu

Pe vremea când era pașa turcesc mai mare și mai tare în țara bulgărească, niște bivoli ai unui bulgar trecură într-o zi Dunărea înmormânt în țara românească și răzbită taman în grădina de varză a unui țigan tovarăș cu'un român și mi-ți-o ronțâl, vere, pe toată câtă era.

— Ce să faci ei?

Țiganul nu că:

— Io ma due dincolo peste Dunăre la hăl pașe să-i spui cum și ce felu și sa ne faci dreptatea...

— Să te duci de dus, zise românul, dar știi turcește?...

Cum o să te înțelegi cu el?

— Hauliu!... io hai?

— Tu, vezi bine!

— Las' pa mine, ce-ți pasa? ho haduc io din condel...

— Bine, răspunse românul, numai de-ai nemeri-o.

Se duse țiganul la unu care știa turcește, și-i spuse pricina și cam ce are de gând să zică, și ăla să-i spue lui cum se tălmăcește pe limba turcească; și-i făgădui, de-o vrea să-l învețe, că dă o jumătate la doi.

Omul îl învăță să zică din gură — că de scris și să fi știut el, nu pricepea țiganul — și balaoachesul se urcă într-o luntre să treacă Dunărea, zicând meren pe de rost vorbele turcești.

Dar vezi că erau, pustifle, multe vorbe în șir și-i venea greu de tot țiganului să le ție minte pe toate; ba se mai pomeni și la ușa pașii cu un arap că-l întreabă ce caută și până să spue, până să se deslusească, uită și mai rău.

În sfârșit, izbuti să între.

Dacă intră, făcu țiganul o țenețene, sărută papucii pașii și începu colo la el, după ce se mai gândi nițel și-și dresă glasul:

— Ma pașo...

Colintina rogoșina

Hotcocean Iarim

Cotolești pârliazu

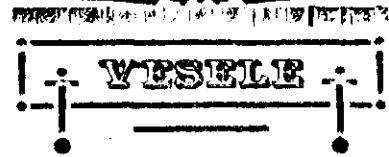
Varza ghidilma...

Pașa nu pricepu nici chiau. Se uita la el lung, că vezi, țiganul care vorbele nu le uitase de tot, le schimonosise de vai mama lor. Îl infrebă ca să se lămurască:

— Neder bre?

Dar țiganul de colo, ce i se păru lui că pașa vorbește românește... Numai odată se repezi și o rupse și el:

— Ce s'o mai hânadestî pașo, ca din cotor ha retezat-o, pârda!nci!l!

VESELE

Târziu de tot pe strada solitară
Măntorc încet spre casa mea

Și-n van rechem pierduta-mi
Fumându-mi teneț ultima țigară

La Capsa cafenaua seculară
Deși-i târziu e-o animație vie
E plină doar — o! tristă ironie,
De-acci ce pun la cale biata țară.

Și de-ți rotești privirile prin sală
De-atăta lux simți oarecum sfială
Și-n juru-ți biet boem te uîți

Și nu arare ori auzi șoptind
Discret de tot în limba lui Molière

„Passez moi, je vous prie, cent
[sous, mon cher...“

C. Ghica

ȘI SINGURA LUMINA

Adorm privighetori în vala,
Sub ordji de lund între petale,
Adorm și cânturile tale
— Privighetori pe cale —

Iar luna 'n tremur de văpaie,
Flori îți țese prin odaie,
Ce mândră pari în albe straiie
Și trupu-ți cum se 'ndoaie.

La geam te-oprești acum sentință
Ți-i sufletul numai lumina,
În fața ta răzând se'nchină
Toși pomii din grădina.

Când noaptea liniștiți se lasă,
Blând lumânarea-și stingi pe
Și singura lumina 'n casă,
Rămâi doar tu, frumoasă.

Ioan Totu

GLUME SĂPTĂMĂNALE

Ce pretenție are o bucătăreasă în Anglia

O ofertă elegantă, incluzând clauza unui pian

O doamnă, care a publicat într'un ziar englezesc că are nevoie de o bucătăreasă, primește următoarea ofertă:

— Scumpă doamnă, doresc să vă ofer serviciile mele ca bucătăreasă.

Condițiile sunt: 50 lire sterlinge salariu anual, două săptămâni pe an concediu cu plată, două ore pe zi, precum și Miercuri și Sâmbăta după amiază, libere. Un pian la dispoziție pentru exercițiu și o odă de dormit, cu intrare separată.

Binevoitți a-mi comunica dacă acceptați propunerea mea și trimiteți-mi referințe asupra dv.

În răspuns, vă rog să-mi spuneți și motivul pentru care uitați-mă dv. bucătăreasă v'a părăsit.

În speranța că referințele dv. vor fi satisfăcătoare, ași fi încântată să vă cunosc.

Cu stimă,

DUCEȚI-VA!

Sonet improvizat cu ocazia retragerii trupelor nemțești din România

Hoaarde blestemate și urâte...
După ce ne-ați pângărit

Azi, vă duceți ca și pleava —
D'unde înspre noi ați fost

Azi vă duceți grabnic căci

De mai stați o clipă, vă înghite
Jertfele umanității înmiite
Ș'au rostit din nou, suprem,
Toamna cu grozave presimțiri.

Azi vă duceți cu trufia'nfrântă
Într'un marș funebru ce vi-l

Toamna aș'a binecuvântată
Pentru țara mea reînviată
După atâtea grele pătămiri...

S. Hortopaa

DIN LITERATURA FINLANDEZĂ

JUANI AHO

UN VIS VARATIC

In românește de JAN VONDRUS

Văzui pe Maria stocurându-se pe poarta ogorului în izlaz să-și adune vacile, cari răspundeau la strigătele ei, eșind una după alta la iveală. Porni ră apoi cu toatele către ogorul din păragină, unde Maria încinse un foc. Începu a mulge. Pe când golea tocmai cana în găleată, păru a mă fi descoperit, căci rămase cu cana goală în mână privind înțită spre locul unde mă găseam. Pe când mulgea, o auzii cântând încet și vorbind cu vacile. Când isprăvi, duse vasele cu lapte în curte, unde rămase mai multă vreme. Singura făptură viețuitoare care se zăria prin curte era stăpânul pe care-l văzui mergând alene spre locuința de vară pentru a se odihni și peste puțin îl urmă și soția. Vacile se totăneau somnoroase, în timp ce fumul se ridica în linie dreaptă pentru a se împrăstia în văzduh.

Devenisem nerăbdător și era aproape să-mi părăsesc locul, când văzui pe Maria trecând încet pe poteca ce ducea la odala ei de culcare care se afla la mijlocul drumului dintre lac și curte. Trecu însă de ea și se opri pe mal la câțiva pași departe de mine, pentru a-și clăti rufele. Nu mă observă. La început nu făcu nici o mișcare, dar după câțiva timp lovi puternic cu vâsla în marginea bărcii și tușii:

— Bună seara! Început eu.

— Bună seara, răspunse ea, ridicând puțin capul.

Împinsei barca aproape de ea și-o întrebai:

— Dorm de-acum toți la voi?

— Ca de obicei pe timpul ăsta; răspunse ea stocurându-și rufele. Dar pe cât văd, ai avut noroc la peste astăzi.

— Nu vrei să mergem împreună să pescuim Marie? îi propusei eu.

— Noaptea, așa târziu?

— Dar dacă ași veni să te lauz în timpul zilei?

— Ziua n'am când.

— Îmi îngădui să viu cu tine în odaie Marie?

— Dacă observești stăpânul, se face foc.

— N'are să observe, dacă stăm liniștiți.

— Da, dar sunt și niște fete, rude ale stăpânului, în vizită, care dorm în odaia de alături și dacă ne-ar auzi...

— Nu pleacă curând?

— Înainte de Sâmbătă nu; a-

tunci pleacă împreună cu stăpânul la biserică.

— Prea bine, vofu veni atunci Sâmbătă seara.

— Nu, nu, nu se poate.

Rosti cuvintele aceste atât de încet. Încât prinsei curaj.

— De ce speli așa târziu noaptea, Marie?

— Slugile altora n'au răgaz în timpul zilei.

După cuvintele acestea, luă

vorbi cu cineva. Așteptam numai Sâmbăta. În sfârșit sosi și o petrecui cu bine până seara. Stătui postat pe țărnuț lacului și zării pe stăpânul Mariei împreună cu rudele sale, plecând cu jurea de acasă. Pentru a nu fi zărit însă de cineva în timpul nopții hoinărind, îmi ascunsei de cu seară mantaua și pălăria pe celalt mal, într'un stog de fân.

Mă culcai ca de obicei. După ce adormiră toți din casă și când auzii ceasul din catul întâi bătând douăsprezece, sării ușor din pat, mă strecurai jos în sală, trăsei zăvorul ușei la loc, și așa cum mă aflam, în cămașe și cu capul gol, plecai tiptil din curte și dispărui în dosul clădirilor. Tremuram din tot corpul, urechile îmi văjăiau, mă clătinaam pe picioare, însă cu pași mari și repezi, aburai peste câmpii și

col... toți dorm, toți dorm... nimeni n'auze, nimeni, nimeni!"

De pe țărnuțurile locului se ridica ceața mereu înălțându-se, acoperind stuful și pomii de pe maluri cu negreala ei, pe o colină îndepărtată însă se înălța un brad uriaș, al cărui vârf strălucitor arăta către cerul senin, indicându-mi drumul.

Undeva se auzia pleoscăit de vâslă, însă spre marea mea bucurie pleoscăiturile deveneau din ce în ce mai încete, îndreptându-se spre partea opusă a lacului. Ceața mă învelea tot mai des, până când ajunsei la locul mult dorit.

Îmi trăsei jurea întra două tușituri, ascunsei vâslele în dosul unui șopron și începui a fugi de-a lungul țărnuțului spre curte.

Dădui peste un câmp de secară și apoi peste o cărare care ducea la odăia ei.

Mă va lăsa ea să intru? Îmi va deschide ușa? Îmi va îngădui s'o sărut? va da crezare iubirei mele?

Nici un zgomot nu se auzea. Atât casa cât și curtea erau cufundate într'o liniște mormântală... De-odată răsună dangătul dela clopotul unei vaci care se afla la o mică depărtare de casă.

Luai un bulgăr de pământ și-l aruncau în ușă, ascultând cu băgare de seamă la cele ce vor urma. Auzii pe cineva mișcându-se în odaie. Aruncau un al doilea bulgăr și mai cu putere spre ușă. Fata se sculă în sfârșit, arătându-se în prag.

Alergai în dosul casei de unde auzii întrebând:

— Cine-i?

— Eu sunt, lasă-mă înăuntru, Marie!

— Ai venit, cu toate că ți-am spus să nu vii.

— Da, dar eu am spus că am să viu.

— Pleacă, gândește-te, dacă ne-ar vedea cineva?

— Lasă-mă înăuntru și fiu sigură că nu vom fi prinși.

Împinsei ușor ușa cu piciorul și mă strecurai înăuntru. Ea nu opuse nici o rezistență.

Era o întunecime adâncă, o singură rază de lumină se strecura de sub perdea, în odaie. Maria fugi repede către pat și se înveli strâns în plapumă. O urmăi pe dibuite și o apucau ușor de păr. Ea răsă cu o chihotire înăbușită. Căpătai curaj și mă așezai lângă ea pe pat.

— Dar pentru ce-ai venit?

Îmi țineam răsuflarea, nepuțând scoate un singur cuvânt. Mă rușinau, nu știam, cum să fac și cum să spui toate câte mă chinău.

Peste puțin întrebai dacă stăpânul e acasă? Îmi spusese că plecase de dimineață la biserică, și că acasă nu rămăsese decât bătrâna lui soție.

Nici odată nu sărutaseam o fe-

Notițe pe front

Singurătate...

*M'apasă tot mai greu singurătatea
Și lipsa celor ce-au rămas departe.
Zadarnic 'cerc ca să-mi omor urâtul
Și clipele cu slova dintr'o carte.*

*Sunt singur azi cum n'am fost niciodată,
Intr'un cătun cu case dărâmate
In care n'a rămas măcar un câine...
O, cât de greu m'apeși singurătate...*

*Se lasă seara 'neet și ninge 'ntr'una...
Fantome se tot plimbă prin odale
Stau într'un colț și gându-mi pleacă aiurea...
Se-aude p'areă-un cânt de cucuvaie...*

*Unde-s ai mei acum, în clipa asta?
M'or fi uitat, se mai gândesc la mine?
De ce nu am pe nimenia-acuma
Chinul singurătății să-mi aline?*

*Mă prind ușor aducerile-aminte
Și pe departe gândul mă'nstrăind...
Mă'neacă plânsu... 'ntr'un ungher mi-apare:
Figura mamei, tristă și blajină...*

Steria Th. Debrecu

21 Decembrie 1917

Com. Furceni (Tecuciu)

drumul către curte, iar eu împinsei barca în mijlocul apei și pornii voios spre casă.

Săptămâna mi se păru lungă și posomorită. Străbăteam agale ca un trândav curtea și străzile în lung și în lat. Mă întindeam, cât eram de lung, pe iarba verde a câmpiei, încercam să pescuiesc, nu prindeam însă nimic. „Ar fi mai bine să te indelețnicești cu ceva”, îmi spuneau adesea frații. Eu însă nu le răspundeam și nici nu simțeam nevoia de a

șanțuri până la marginea apei.

Nimeni nu mă văzu, nimeni nu băgă de seamă lipsa mea; căinele, care dormea în curte, deschise doar puțin pleoapele, fără a mă urmări. Îmi găsii barca și hainele unde mi le ascunsesem. Lăsai jurea să alunece ușor pe pânza apei, în timp ce valurile ușoare pleoscăiau către partea dinapoi; mi se părea că aud șoapte dulci urându-mi noroc. Un sturz tânăr cânta din stuf și glasul lui parcă spunea: „vălește, vălește... nici un per-